

Vplyv hostility a depresivity na stratégie zvládania v medzipohlavnom kontexte

Ľuba Medveďová

VÚDPaP, Bratislava

Úvod

V súčasnej dobe pociťujeme výrazný nárast agresie u detí i nárast samovrážd u čoraz mladších vekových kategórií. Znamená to tak nedostatok copingových zručností zvládať záťaž efektívnym spôsobom, ako aj riešenie nezvládnutých ťažkostí spoločensky neprijateľným spôsobom.

Pri štúdiu copingového správania nás zaujímali vzťahy zvládania s takými dimenziami osobnosti, ktoré negatívne ovplyvňujú harmóniu a integritu jedinca. Pri formulovaní výskumného problému sme vychádzali z odbornej literatúry i našich predchádzajúcich zistení, ktoré hovoria o negatívnom vplyve narušenej emocionality na zvládanie. Sumarizujúc odbornú literatúru možno konštatovať, že dimenzie osobnosti boli síce skúmané v súvislosti s copingom, ale nepripisoval sa im vždy dostatočný význam zodpovedajúci ich významu pri zvládaní. Ukazuje sa, že pre optimálne skúmanie procesu zvládania je nevyhnutné brať do úvahy nielen proces a charakteristiky stresovej situácie ale aj individuum - charakteristiky jeho osobnosti.

V tejto štúdii sme sa zamerali na skúmanie súvislostí copingových stratégií s depresivitou a hostilitou, a na ich odlišnosti medzi chlapcami a dievčatmi v období puberty. Vychádzajúc z našich predchádzajúcich výsledkov (Medveďová, 2002), ktoré ukázali vysoké korelácie medzi premennými depresivity a hostility sme očakávali, že obidve premenné budú vykazovať podobné vzťahy so stratégiami zvládania, budú sa však líšiť vzhľadom k pohlaviu.

Konkrétne sme predpokladali:

- a) väčší vplyv, resp. tesnejšie vzťahy depresivity a hostility so stratégiami zvládania u dievčat v porovnaní s chlapcami a
- b) že s nárastom depresivity a hostility budú klesať aktívne stratégie zvládania a narastáť predovšetkým a stratégie vyhýbania i stratégie opory a náhrady.

Metodiky a výskumná vzorka

- 1) Na meranie stratégií zvládania sme použili nami vytvorenú **Škálu stratégií zvládania**. Za východiskový, sme použili dotazník Children's Coping Strategies Checklist od T.S. Ayersa a kol. (1996), ktorý však nepostihoval viaceré formy správania (položky), ktoré udávali probandi v našich predchádzajúcich výskumoch a boli uvedené aj v iných copingových nástrojoch. Pridali sme viac než 20 nových položiek a po adekvátnych štatistických postupoch a faktorovej analýze sme získali 4 faktory, ktoré sme nazvali: 1) stratégie zamerané na problém, 2) stratégie rozptýlenia, 3) stratégie opory a náhrady a 4) stratégie vyhýbania (zameranie na emócie). Subškály a výsledky faktorovej analýzy uvádzame v **Tabuľke 1**.

- 2) Na zisťovanie depresie sme použili **Sebaposudzovaciu škálu depresivity pre deti** od M.Kovacsovej v úprave M.Preissa (1998), ktorej štruktúru tvorí päť subškál: zlá nálada, interpersonálne ťažkosti, nevykonnosť, anhedónia a znížená sebaúcta.
- 3) Na meranie agresivity sme použili **Dotazník hostility** od A. H. Bussa a A. Durkeeovej (1957), ktorý identifikuje 7 typov hostilného správania: útok, nepriamu agresiu, iritabilitu, negativizmus, závisť, podozrievavosť a verbálnu agresiu.

Výskumnú vzorku tvorilo 135 žiakov základnej školy, 66 chlapcov a 69 dievčat vo veku 11,8 - 14,9 rokov.

Výsledky

Vplyv pohlavia na nami skúmané premenné sme zisťovali analýzou variancie a uvádzame ho v tabuľkách 2, 3 a 4. Pokiaľ ide o copingové správanie (tabuľka 1), vyššiu úroveň aktívnych stratégií zvládania (stratégie zamerané na problém a stratégie rozptýlenia) dosahujú chlapci vo všetkých premenných a štatisticky významne na rozdiel od dievčat v stratégiách fyzickej relaxácie a humoru. Stratégie opory a náhrady sú frekventovanejšie u dievčat, avšak štatisticky nevýznamne, hoci rozdiely vo vyhľadávaní emočnej opory a opory pri riešení problému sa blížia štatistickej významnosti. V štruktúre štvrtej (IV.) skupiny stratégií vidíme, že kým únikové stratégie sú vyššie u chlapcov a to až štatisticky významne, emocionálne (distresové) stratégie sú zasa frekventovanejšie u dievčat i keď štatisticky nevýznamne.

Vplyv pohlavia na premenné depresie a hostility vidíme v tabuľkách 3 a 4 a podobne ako v predchádzajúcom našom výskume (Medved'ová 2002) nie sú štatisticky významné rozdiely medzi chlapcami a dievčatmi v celkových skóre týchto dimenzií ale v štruktúre ich premenných. Celkový trend však predsa len vykazuje vyššiu úroveň depresivity u dievčat vyjadrený štatistickou významnosťou v zložkách sebaúcty a anhedónie. Vzhľadom k štruktúre hostility vidíme (tabuľka 4), že pohlavie ovplyvňuje štatisticky vysoko významne používanie fyzickej agresie (útok), ktorá je vyššia u chlapcov a prejavy závisťi voči iným, ktoré dosahujú vyššiu úroveň u dievčat. V tabuľke 4 môžeme tiež vidieť vyššiu úroveň iritability a podozrievavosti u dievčat - rozdiel však nie je v porovnaní s chlapcami významný.

Analýza vzťahov depresivity a hostility so stratégiami zvládania uvedená v tabuľkách 5 a 6 (kvôli prehľadnosti uvádzame len štatisticky významné korelácie) v podstate potvrdzuje naše očakávania, vykazuje však určitú variabilitu. Pokiaľ ide o predpoklad tesnejších vzťahov medzi nami skúmanými premennými vidíme v oboch tabuľkách (5 a 6), oveľa viac štatisticky významných vzťahov u dievčat v porovnaní s chlapcami. Obecne platí aj predpoklad o poklese aktívnych a náraste pasívnych stratégií zvládania v dôsledku zvyšovania depresie a hostility. Za zaujímavé však považujeme zistenie, že u chlapcov nárast depresivity spôsobuje väčší pokles aktívnych stratégií ako u dievčat ale neovplyvňuje nárast pasívnych stratégií zvládania. U dievčat s nárastom depresivity zaznamenávame vysoký nárast pasívnych (na emócie zameraných) stratégií zvládania, avšak oproti predpokladu súčasne klesá vyhľadávanie emočnej opory a opory pri riešení problému.

Zaujímavé je podľa nás aj zistenie, že u dievčat negatívne ovplyvňuje efektívnosť zvládania oveľa viac hostilita než depresivita. Platí to samozrejme aj v porovnaní s chlapcami, kde však môže hrať rolu tá skutočnosť, že u chlapcov sa agresivita prejavuje viac navonok (útok), čo súčasne môže znamenať uvoľnenie napätia (distresu), kým u dievčat je hostilita skôr skrytá (závisť, podozrievavosť) a viac ovplyvňuje vnútorné prežívanie.

Problém vyžaduje ďalšie skúmanie.

Literatúra je u autorky

Príspevok je súčasťou riešenia projektu VEGA 1/0233/03.

L'uba Medveďová. Vplyv hostility a depresivity na stratégie zvládania v medzipohlavnom kontexte.

In HELLER, Daniel; PROCHÁZKOVÁ, Jana; SOBOTKOVÁ, Irena (ed.). *Psychologické dny 2004 : Svět žen a svět mužů : polarita a vzájemné obohacování : sborník příspěvků z konference Psychologické dny, Olomouc 2004*. Olomouc : Universita Palackého v Olomouci, 2005. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis.

Facultas Philosophica, Psychologica 35 - suppl. Plný text příspěvku o rozsahu 4 s. je dostupný na přiloženém CD-ROM. ISBN 80-244-1059-1.

PŘÍLOHA:

Tabuľka 1 Faktorová štruktúra stratégií zvládania

STRATÉGIE ZVLÁDANIA	FAKTORY			
	I.	II.	III.	IV.
Rozhodovanie	,790			
Riešenie problému	,698			
Hľadanie pochopenia	,741			
Humor		,787		
Pozitívna interpretácia		,551		
Fyzická relaxácia		,500		
Kultúrno-záujmové aktivity		,599		
Opora pri riešení problému			,816	
Emočná opora			,708	
Duchovná opora			,618	
Materiálna náhrada			,545	
Pretrvávanie emócií				,611
Vyjadrovanie emócií				,599
Rezignácia				,594
Únikové aktivity				,593
Rozumové vyhýbanie				772

Jednotlivé faktory sme nazvali:

I. Stratégie zamerané na problém

II. Stratégie rozptýlenia

III. Stratégie opory a náhrady

IV. Stratégie vyhýbania

Tabuľka 2 Vplyv pohlavia na stratégie zvládania

STRATÉGIE ZVLÁDANIA	Chlapci n =66		Dievčatá n =69		ANOVA
	AM	SD	AM	SD	F
I. Stratégie zamerané na problém					
1. Rozhodovanie	10,84	2,43	10,38	2,45	1,26
2. Riešenie problému	11,14	2,21	10,91	1,92	0,40
3. Hľadanie pochopenia	10,29	2,15	9,88	2,60	0,97
II. Stratégie rozptýlenia					
Humor	10,61	3,12	9,55	2,49	4,00*
Pozitívna interpretácia	10,05	2,37	9,80	2,58	0,34
Fyzická relaxácia	9,74	3,07	7,38	2,76	22,20***
Kultúrno-záujmové aktivity	12,47	2,40	12,71	2,34	0,28
III. Stratégie opory a náhrady					
Opora pri riešení problému	7,55	2,54	8,27	2,55	2,77
Emočná opora	6,85	2,32	7,59	2,51	3,20
Duchovná opora	6,83	3,36	6,95	3,14	0,04
Materiálna náhrada	8,46	2,64	8,67	2,43	0,25
IV. Stratégie vyhýbania					
Pretrvávajúce emócií	10,36	2,74	10,79	2,99	0,72
Vyjadrovanie emócií	6,94	2,60	7,50	2,39	1,36
Rezignácia	9,69	3,00	9,45	2,53	0,25
Únikové aktivity	11,33	2,24	9,93	2,53	11,56**
Rozumové vyhýbanie	11,06	2,25	10,43	2,41	2,43

Tabuľka 3 Vplyv pohlavia na premenné depresivity

ZLOŽKY DEPRESIE	Chlapci n =66		Dievčatá n =69		ANOVA
	AM	SD	AM	SD	F
Zlá nálada	1,98	1,40	2,30	1,68	1,30
Interpersonálne ťažkosti	0,74	1,07	0,71	1,21	0,03
Nevýkonnosť	2,01	1,60	2,23	1,61	0,61
Anhedónia	2,47	1,73	3,27	2,71	4,18*
Znížená sebaúcta	1,80	1,11	2,55	1,80	8,32**
CELKOVÉ SKÓRE	9,08	4,66	11,06	7,22	3,56

Tabuľka 4 Vplyv pohlavia na premenné hostility

ZLOŽKY HOSTILITY	Chlapci n =66		Dievčatá n =69		ANOVA
	AM	SD	AM	SD	F
Útok	6,21	2,10	4,75	2,06	16,46***
Nepriama agresia	4,64	1,55	4,52	1,45	0,20
Iritabilita	4,88	2,40	5,58	2,56	2,70
Negativizmus	2,74	1,43	2,84	1,36	0,17
Závisť	3,47	1,88	4,23	2,19	4,68*
Podozrievavosť	4,70	1,59	5,25	1,95	3,20
Verbálna agresia	7,94	1,99	7,99	2,57	0,01
CELKOVÉ SKÓRE	34,58	8,10	35,17	9,48	1,26

Tabuľka 5 Vzťahy depresívnej symptomatológie so stratégiami zvládania u chlapcov a dievčat

STRATÉGIE ZVLÁDANIA	PREMENNÉ DEPRESÍVNEJ SYMPTOMATOLÓGIE											
	CHLAPCI N=66						DIEVČATÁ N = 69					
	1	2	3	4	5	SPOLU	1	2	3	4	5	SPOLU
I. Stratégie zamerané na problém												
Rozhodovanie			-,35*									
Riešenie problému					-,25*	-,23+						
Hľadanie pochopenia		-,27*										
II. Stratégie rozptýlenia												
Humor										-,23+		
Pozitívna interpretácia												
Fyzická relaxácia												
Kultúrno-záujmové aktivity	,25*	,37**			,25*	,28*						
III. Stratégie opory a náhrady												
Opora pri riešení problému							-,31*	-,27*				
Emočná opora							-,35**	-,34**			-,24*	-,31**
Duchovná opora												
Materiálna náhrada								,26*			,24*	
IV. Stratégie vyhýbania												
Pretrvávanie emócií							,49***	,28*	,30*	,25*	,33**	,40***
Vyjadrovanie emócií							,42***		,46***	,23+	,34**	,40***
Rezignácia									,25*			
Únikové aktivity												
Rozumové vyhýbanie							,28*		,29*		,25*	
	1	2	3	4	5	SPOLU	1	2	3	4	5	SPOLU

p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001; + hraničná významnosť V tabuľke uvádzame len štatisticky významné korelácie

Legenda: 1. Zlá nálada 2. Interpersonálne ťažkosti 3. Nevýkonnosť 4. Anhedónia 4. Znížená sebaúcta

Tabuľka 6 Vzťahy premenných hostility so stratégiami zvládania u chlapcov a dievčat

STRATÉGIE ZVLÁDANIA	PREMENNÉ HOSTILITY															
	CHLAPCI N=66								DIEVČATÁ N = 69							
	1	2	3	4	5	6	7	Spolu	1	2	3	4	5	6	7	Spolu
I. Stratégie zamerané na problém																
Rozhodovanie										-,24*					-,35**	-,24*
Riešenie problému										-,36**	-,28*		-,35**			-,31*
Hľadanie pochopenia																
II. Stratégie rozptýlenia																
Humor									,26*			,27*				
Pozitívna interpretácia												,34**				
Fyzická relaxácia																
Kultúrno-záujmové aktivity					-,26*	-,31*	,28*									
III. Stratégie opory a náhrady																
Opora pri riešení problému																
Emočná opora											-,26*					
Duchovná opora													,25*	,32**		
Materiálna náhrada									,32**				,29*		,26*	,34**
IV. Stratégie vyhýbania																
Pretrvávajúce emócií											,46** *		,39**			,29*
Vyjadrovanie emócií			,23+	,30*				,25*	,49** *	,27*	,42** *	,38**	,41** *		,28*	,52***
Rezignácia									,38**	,27*			,27*	,32**		,39**
Únikové aktivity															-,26*	
Rozumové vyhýbanie											,24+		,41** *			
	1	2	3	4	5	6	7	Spolu	1	2	3	4	5	6	7	Spolu

p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001; + hraničná významnosť V tabuľke uvádzame len štatisticky významné korelácie

PREMENNÉ HOSTILITY: 1. Útok 2. Nepriama agresia 3. Iritabilita 4. Negativizmus 5. Závist' 6. Podozrievavosť 7. Verbálna agresia